

De Toulousegans, zwaar type: de Franse versus de Amerikaans-Britse foklijn

door Boudewijn Goddeeris

De Toulousegans is het zwaarste ganzenras ter wereld. Zoals de naam er al naar verwijst, is het ras ontstaan in het zuidwesten van Frankrijk en wél voor de productie van de befaamde/beruchte "foie gras", voor de ene een delicatessse, voor de andere een bron van ergernis en dierenmishandeling. Wat de selectie als tentoonstellingsdier betreft zijn de Fransen in feite geen voortrekkers geweest. Het zijn vooral de Engelsen die in de negentiende eeuw van de Toulousegans een echt tentoonstellingsdier hebben gemaakt, de Toulousegans van het zware type, met de drie kenmerkende wammen: enkelvoudige keelwam, enkelvoudige borstwam en dubbele buikwam (Fig.1 + 2). Later zijn de Amerikanen en de Duitsers hen gevolgd. Zo bekwam men bijzonder zware, majestueuze dieren met uitzonderlijke wamvorming: een diepe keelwam, een tot op de grond gaande borstwam en een

buikwam die vrijwel op de grond sleept (Fig.3). De Fransen hebben van de fokresultaten in het buitenland kunnen profiteren, zeker wat hun tentoonstellingsdieren betreft, maar ze zijn nooit zover gegaan in hun standardeisen als in het buitenland. Bij de productie van ganzenlevers waren er meerdere foklijnen bekend, allemaal met hun eigen streeknaam, maar de Franse standaard erkent maar twee types: (1) de Toulousegans, licht type, = "Oie de Toulouse sans bavette" of "type agricole", met enkel een vrij ondiepe dubbele buikwam en (2) de Toulousegans, zwaar type, = "Oie de Toulouse à bavette" of "type industriel" met de drie bovengenoemde wammen. Wat kleur betreft is de zaak heel wat eenvoudiger, t.t.z. de Toulouser heeft de wildkleur van zijn voorvader, de Grauwe gans (*Anser anser*).

De Toulouser is en blijft een Frans ras en zoals gebruikelijk heeft men zich dus te houden aan de officiële Franse standaard. Dit artikel gaat dieper in op de raskenmerken van de Toulouser van het zware type; het zijn deze dieren die we meestal op onze tentoonstellingen tegenkomen.

De 4de internationale studiedag over watervogels van de Vlaamse Vereniging voor Tamme Park- en Watervogels die doorging op 24 september 2004 te Hasselt, was in feite een unicum. Daar gaf de Franse keurmeester Pierre Delambre een goed gedocumenteerde lezing over de Toulousegans. Voor alle keurmeesters en liefhebbers was het bijzonder interessant te weten hoe de Fransen zelf kwaliteiten en fouten bij Toulousegansen inschatten en beoordelen.

Fig. 1: De Toulousegans in Groot-Brittannië in het midden van de negentiende eeuw: deze dieren komen eerder met het lichte type overeen. Plaat van H. Weir uit *The Poultry Book* van W. Wingfield en C.W. Johnson (1853).

Fig. 2: De Toulousegans in Groot-Brittannië in de tweede helft van de negentiende eeuw. Duidelijk al grote en zware dieren, maar met een nog te kleine keelwam, een te weinig diepe borstwam en een dubbele buikwam die onderaan kantig is en parallel loopt met de bodem. Op de huidige tentoonstellingen treft nog men dieren aan die aan deze dieren niet kunnen tippen. Plaat van Ludlow uit *The Illustrated Book of Poultry* van L. Wright (1880).

Het was in de eerste plaats de Toulousegans met slab die besproken werd, het zware type dus. Opponent was de Britse specialist Mike Ashton, bekend van de prachtige werken over tamme watervogels. Het zijn deze werken die ons hier op het vasteland bewust hebben gemaakt van het bestaan van een zwaarder Amerikaans type bij de Toulouser, een type dat ook in de UK gevolgd wordt. Een unieke gelegenheid dus om beide fokrichtingen met elkaar te confronteren.

De Franse standaard is vrij goed geschreven, weet wat ze wil en spreekt zich uit tegen elke vorm van overdrijving wat grootte, gewicht en ontwikkeling van de wammen betreft. Pierre Delambre beklemtoonde dat aspect en kantte zich hiermee tegen elke evolutie tot mastodonten zoals de Toulousegans in de USA en in Groot-Brittannië. De dag van vandaag wordt de Engelse fokrichting inderdaad bepaald door import van zware dieren uit de USA met bijzonder sterk ontwikkelde wammen (Fig.4).

Dat wil niet zeggen dat de Toulousegans volgens de Fransen niet groot en zwaar moet zijn met goed ontwikkelde wammen, maar er zijn grenzen.

In zijn begeleidende tekst viel Pierre Delambre een reeks evoluties aan die het ras in de USA en Groot-Brittannië onderging, evoluties die met klem worden verworpen:

- Het gewicht werd in Engeland opgetrokken tot 12-14 kg voor de gent, tot 9-11 kg voor de gans, terwijl de Franse standaard spreekt van respectievelijk 9-10 kg en 8-9 kg.

- Een al te sterke ontwikkeling van de keelwam bij de Brits/Amerikaanse dieren die soms tot halfweg de hals reikt. De Franse standaard spreekt van een 'goed ontwikkelde keelwam' zonder verdere details. In de praktijk wordt hier bij ons een keelwam gevraagd die recht naar beneden loopt onder de snavel en iets dieper loopt dan hij breed is én daarbij ook voldoende dik is, t.t.z. geen al te slappe dunne huidplooi.

Maar de aanzet van een overdreven keelwam bij de Amerikaans/Britse dieren kenmerkt zich dikwijls door een huidplooi die doorloopt in de teugel, langs de snavelbasis tot aan het oog (Fig.5). Dit soort "oogwallen" worden door de Fransen categoriek geweigerd(ze spreken er wel niet over in hun standaard, de Britse standaard overigens ook niet).

- Een al te sterk ontwikkelde borstwam zoals bij de topklasse van de Amerikaans/Britse dieren wordt door de Fransen eveneens verworpen. De Franse standaard maakt hierbij het onderscheid tussen 'jabot = krop' en 'quille = kiel'; aangezien echter beide zonder onderbreking in elkaar overlopen en er geen grens te trekken valt spreken wij van de 'borstwam', één geheel dus. De Fransen zijn in hun standaard wél duidelijk over de vorm van die borstwam: *'zeer uitgesproken en een regelmatige halve boog vormend vanaf de basis van de hals tot aan het raakpunt met de buikwam'*. De dubbele buikwam is *'goed afgetekend, zo sterk en regelmatig*

Fig. 3: Een gent van een Toulouser van de Radetsky stam uit Duitsland rond 1970. Een prachtier volgens de Franse standaard: enkel de borstwam zou onderaan niet mogen doorzakken, maar in een regelmatige boog naar de inplanting bij de buikwam moeten doorlopen. Ook de hals mag iets korter. Geen wallen aan de snavelbasis, noch kussen aan de zijborst. Foto Edgar Willig, Geflügel-Börse.

Fig. 4: Britse standaardfoto van de Toulousegans in 1997: een typisch Amerikaans/Brits dier: zeer groot, diep en geblokt, met wallen voor de ogen en kussen op de zijborst. De ogen zitten wat diep en het gevederte van de bovendelen ligt te los. British Poultry Standarts 1997 & 2008.

Fig. 5: Toulouseganzen met te sterk ontwikkelde keelwammen zoals die in de USA worden gefokt en in Groot-Brittannië ingang hebben gevonden. De huidplooien of wallen aan de snavelbasis vallen bij deze dieren sterk op en zijn zeker niet gewenst volgens de Fransen. De groeven op de hals zijn bij Toulousers zeer diep. Het gevederde van de schouders bij de gans rechts op de foto is te los, en dat is een fout die bij zware dieren dikwijls voorkomt. Foto uit C. Ashton (1999) 'Domestic Geese'.

mogelijk ontwikkeld, gevormd uit twee gelijke laterale massa's die, achteraan samengesmolten, zich voor de poten splitsen om een regelmatige V te vormen waarvan de zeer dikke takken ook aan weerszijden van de dijnen [lees benedendijen] uitpuilen en 'die bij de volwassen dieren tot op de grond hangt'. Wat de ontwikkeling van de buikwam betreft zijn de Fransen dus minder restrictief. Pierre Delambre beklemtoonde dat de buikwam achteraan onder de staart vrijwel verticaal naar beneden moet lopen en dat de overgang van borst- naar buikwam steeds duidelijk afgetekend moet zijn. Door een al te diepe borstwam die de grond raakt verkrijgt men een samenvloeien van borst- en buikwam, hetgeen volgens de Fransen moet vermeden worden. Pierre Delambre predikt een borstwam waarvan het raakpunt op halve hoogte (diepte) ligt van de buikwam: dus geen zuiver rechthoekig type van de Toulouser in zijaanzicht, maar geblokt achteraan en afgerond vooraan.

De discussie in de namiddag van die bewuste dag in Hasselt, bij het bekijken van de dieren buiten, is vele aanwezigen toen wat ontgaan, alhoewel daar bijzonder interessante dingen werden verteld en die uitdraiden op de

uiteindelijke confrontatie tussen wat men in Frankrijk wenst, visie verdedigd door Pierre Delambre, en wat men in de USA/Groot-Brittannië prefereert, visie verdedigd door Mike Ashton. Zoals reeds gezegd, mogen we daarbij niet vergeten dat in feite enkel Frankrijk het beslissingsrecht heeft voor de standardeisen van de Toulousegans. Dankzij ons lid en onvolprezen fokker van Toulousers, Peter Van Den Bunder, was er een Amerikaans/Brits dier aanwezig tussen de andere dieren van het Franse type. Tussen haakjes, op het einde van de jaren zestig (we moeten al van vorige eeuw spreken) had men in Duitsland de beroemde Radestky bloedlijn met van die rechthoekige blokken met bijzonder diepe borstwam, maar de wallen aan de snavelbasis, zo typisch voor het Amerikaans/Britse type, hadden de Radestky dieren niet. Het Amerikaans dier van Peter was in doorsnee niet groter dan de andere Toulousers. Wél had het de typische wallen aan de snavelbasis en een zeer diepe borstwam. En hier maakte Mike Ashton er ons attent op wat men in Groot-Brittannië wenst: massa aan weerszijden van de borstwam, juist vóór de poten. In het boek van zijn vrouw Chris Ashton 'Domestic Geese' wordt dit als

volgt beschreven: 'Keel on breast is balanced by supports either side, which diverge along the lower ribs, in front of the paunch' (vertaald: 'Borstwam aan weerszijden in evenwicht gehouden door schragen die divergeren langs de benedenribben, vóór de buikwam'). Deze vulling aan weerszijden van de borstwam (het woord 'kussen' is hiervoor misschien de beste keuze) is juist hetgeen de Fransen, Pierre Delambre op kop, niet willen. Volgens de Fransen moet de borstwam tussen de dubbele buikwam uitmonden en niet in beide lobben overvloeien, laat staan dat er nog vet en huidmassa de zijborst verder opvult en de overgang nog meer verdoezelt. Ondertussen is alles in de nieuwe Britse standaard van 2008 verduidelijkt t.o.v. de standaard van 1997: "De borstwam wordt aan weerszijden in balans gehouden door gespierde schragen, die zich uitstrekken over de onderribben en volheid aan de borst geven" (veel spier is er daar echter niet te vinden, wel een dikke huidplooi).

Fig. 6: Toulousegans van Amerikaans/Britse bloedlijn in vooraanzicht, waarbij de opstaande kussens aan weerszijden van de borstwam duidelijk opvallen en onderaan zelfs in elkaar overlopen. Deze kussens aan de borstwam wensen de Fransen helemaal niet bij hun dieren. Foto uit C. Ashton (1999) 'Domestic Geese'.

De standaardfoto is in beide standards nochtans dezelfde gebleven (Fig.4), een echt Amerikaans/Brits topdier, en de Britse standaardfoto van 1982 ging ook al in die richting.

In haar boek 'Keeping Domestic Geese' (1992) - Amerikaanse Toulousers van topkwaliteit waren toen reeds in Engeland ingevoerd door Christopher Marler - gaat Barbara Soanes wat dieper in op de ontwikkeling van het type met de ouderdom. Bij jonge dieren zou de borstwam mooi tussen de lobben van de buikwam uitlopen, terwijl bij oude dieren de borstwam aan weerszijden in elke lob van de buikwam ongemerkt overgaat. We moeten dus uitkijken of de borstwam ook niet de neiging heeft over te lopen in de lobben van de buikwam bij oude dieren van Frans bloed! Barbara Soanes spreekt overigens niet van de 'kussens' aan de zijborst en van de wallen aan de snavelbasis. Deze extreme kenmerken waren echter wel al aanwezig in de Amerikaanse fokrichting in de jaren zeventig en zeer waarschijnlijk ook al ervoor (cf. Sheraw, 1974. *Successful duck and goose raising*. Stromberg Publ. Comp.): bij de fouten staat o.a. "holle zones vooraan de buikwam" en ook de bijhorende foto's tonen duidelijk de kussens aan weerszijden van de zijborst. Interessant is ook dat Sheraw (1974) bij een foto van zo'n extreem zwaar dier opmerkt dat de fokker van dit dier, Maxine McKeebe, uitstekende Toulousers uitvoerde naar Duitsland! Maar die extreme foklijnen moeten toen uitzonderingen geweest zijn: de USA-standaard van 1973 is niet zo veeleisend en het waren nog altijd de prachtige standaardtekeningen van A.O. Schilling (1951) die van dienst waren, t.t.z. Toulouseganzen zoals men ze nu in Frankrijk wenst.

Wat ook opvalt bij Toulouser van Amerikaans/Brits bloed is het zeer losse gevederte van de bovendelen, de schouders in 't bijzonder, en ook dat mag niet volgens de Franse standaard: 'Gevederte: vol, sterk, aangesloten op de bovendelen van het lichaam, zeer dicht, losser en zachter in de benedendelen, opgeblazen aan de dijnen [benedendijnen] en de stuit'.

Als toemaatje: de Amerikaanse standaard erkent naast 'Gruw' ook de kleurslagen 'Wit' en 'Buff', terwijl de Franse standaard enkel de kleurslag 'Gruw' erkent.

Een foto in Sheraw (1974) illustreert dat zeer goede buff Toulousers toen reeds in de USA werden gefokt.

Wat onthouden we van dit alles? Wel, dat de Toulouser een zeer grote gans is met sterke ontwikkelde keel-, borst en buikwam. Overdreven keelwammen met wallen aan de snavelbasis zijn zeker te vermijden. Rechthoekige blokken met kantige borstwam tot op de grond zijn ook niet na te streven: de borstwam is wel zeer goed ontwikkeld, dik en stevig en springt wat naar voor in een regelmatige halve cirkel, om iets boven de grond tussen de zeer sterk ontwikkelde lobben van de buikwam uit te monden. Uitspringende kussens aan weerszijden van de zijborst zijn niet goed. Moet de keurder de Amerikaans/Britse types dan helemaal afkeuren op tentoonstellingen? Zeker niet, maar hiervoor kan hij opmerkingen maken en eventueel, bij overdrijving, één of twee punten aftrekken op de keurkaart met een duidelijke melding waarom: "Wallen aan de snavelbasis, borstwam veel te diep, kussens aan de zijborst"; meer hoeft hij of zij niet te doen. Zo'n Amerikaans bloed is overigens bijzonder waardevol om de stammen van bij ons te verbeteren op type en vitaliteit.

Fig. 7: Toulousegans vrouw uit H. Schmidt (1989), *Puten, Perlhühner, Gänse, Enten, Neumann-Neudamm*. Een op het eerste gezicht vrij goed dier, maar toch met fundamentele fouten: (1) keelwam zeker te weinig ontwikkeld (loopt wel niet recht van ondersnavel naar hals, wat een grove fout is), (2) borstwam moet dieper (maar is vrij goed van vorm en lijkt stevig) en (3) de buikwam loopt in een punt uit juist achter de voeten (de buiklijn moet achteraan vrijwel verticaal naar beneden, zodat ze onderaan kantig is en over de volle lengte over de bodem scheert).

Fig. 8: Toulousegans man uit H. Schmidt (1996), *Gross- und Wassergeflügel, Verlag Eugen Ulmer*. Een dier met dezelfde fouten als bij Fig.7, maar met een buikwam die nog meer puntig uitloopt zodat het silhouet van het dier zich in een omgekeerd driehoek laat inlijsten, i.p.v. in een rechthoek. Hoogstens een 93, eerder een 92 als predikaat.

Fig. 9: Toulousegans vrouw uit H. Schmidt (1996), *Gross- und Wassergeflügel, Verlag Eugen Ulmer*. Een dier dat zou moeten uitgesloten worden: (1) de buikwam is niet diep genoeg, reikt zelfs niet tot aan de bodem loopt puntig uit en (2) de borstwam ontbreekt praktisch volledig. Ook de keelwam moet groter.